

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Педагогічний факультет

Кафедра філологія

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ
КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ
ДОШКІЛЬКІВ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 2 курсу 231 групи

Спеціальності: 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійної (наукової)

програми Дошкільна освіта

Савчук Людмила Олексіївна

Керівник к. філол н. доцент Валуєва І.В.

Рецензент к.пед. н. доцент Раєвська І.М

ХЕРСОН 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I Методичні аспекти комунікативного підходу і підготовка до занять.....	6
1.1 Організація комунікативного підходу у навчанні дітей дошкільного віку.....	6
1.2. Формування мовлення дітей позаситуативно-особистісної форми спілкування дошкільників.....	14
1.3 Вимоги до організації підготовки і проведення занять з розвитку мовлення дітей дошкільного віку.....	18
РОЗДІЛ II Засоби і форми розвитку мовлення дітей.	26
2.1 Основні засоби розвитку мовлення дітей дошкільного віку.....	26
2.2 Форми методичної роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку.....	35
2.3. Перевірка ефективності розвитку комунікативних умінь і навичок дошкільників під час навчання рідної мови.....	42
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	57
Додаток А.....	57
Додаток Б.....	59

ВСТУП

Під час навчання мови комунікативна діяльність передбачає: 1) потреби в спілкуванні; 2) мотиви акту спілкування; 3) обставин, за яких здійснюється комунікація. Комунікативні завдання спрямовані на оволодіння всіма формами і видами спілкування рідною мовою.

Основною метою комунікативної спрямованості є навчання дітей розв'язувати комунікативні завдання, спрямовані на формування умінь визначати потреби спілкування, виступати в ролі мовця і співрозмовника, слухати, будувати висловлювання відповідно до потреб спілкування з метою всебічному мовленнєвому розвитку. Комунікативні завдання спрямовані на оволодіння всіма формами і видами спілкування рідною мовою.

Даною проблемою займалися відомі вчені : О.Аматьєва, А.Богущ, Н.Гавриш, А. Гвоздєва, А.Гончаренко С.Дорошенко, Д. Ельконин Т.Кожевникова, К.Крутій, А.Леонтєв, М.Лисина, О. Лурія, Максакова, О., Т. Пироженко, Т.Поніманська, Ф. Сохіна, К.Ушинський, Л.Федоренко.

До комунікативно-мовленнєвих здібностей дітей відносять: цілеспрямоване й різнобічне використання мотивів спілкування з дорослими та однолітками; ініціативність спілкування; самостійність; активність взаємодії з оточуючими людьми; особистісне проникнення у зміст бесіди; емоційно-оцінне ставлення; мовленнєві вміння: побудова мовленнєвих висловлювань у діалозі та монологі, їх відповідність партнерському оточенню.

Актуальність. Одним із найважливіших завдань удосконалення якості української освіти є формування особистісної готовності дітей до активного життя, до творчої самореалізації. Комунікативна компетентність посідає особливе місце серед творчих проявів

дошкільників. Вона вимагає роботи таких складових літературно-творчих здібностей, як сприймання, мислення, творча уява, мовлення.

Мета дипломної роботи обґрунтувати комунікативність навчання рідної мови дітей дошкільного віку як основного принципу підготовки засобом спілкування.

Завдання:

1) з'ясувати підходи комунікативної компетентності у дошкільному закладі;

2) розглянути вимоги до підготовки і проведення занять з розвитку мови;

3) визначити основні засоби розвитку мовлення дітей дошкільного віку;

Об'єкт дослідження: процес формування комунікативних умінь та навичок дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: навчання дітей розв'язувати комунікативні завдання з метою оволодіння спілкування.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення науково-методичної літератури з теми дослідження.
- емпіричні: вивчення нормативної документації порівняння теоретичного досвіду в програмах та підручниках навчання дітей рідної мови.

Апробація дослідження: основні положення дипломної роботи з теми «Методичні аспекти реалізації комунікативного підходу під час підготовки дошкільників» було заслухано на засіданні кафедри філології.

Структура роботи: вступ, з два розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ І МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ І ПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ

1.1 Організація комунікативного підходу у навчанні дітей дошкільного віку

Комунікація як термін означає «спілкування, передавання інформації, розуміти один одного». У тлумачному словнику «спілкування» передбачає, як «взаємні стосунки», «діловий, дружній зв'язок». [9]

Спілкування передбачає обмін індивідуально-особистісного змісту, зумовленого потребою людини у спілкуванні та комунікації під час міжособистісного контакт. Спрямованість комунікативного навчання дітей рідної мови поділяється на декілька етапів :

- 1) мотивація проблемними ситуаціями;
- 2) комунікативне завдання і орієнтація в ньому;
- 3) робота над програмуванням внутрішньої мовленнєвої дії;
- 4) запровадження внутрішньої програми: акустико-артикуляційну семантичну, граматичну і моторну .

На думку О. Леонтьєва, модель породження мовленнєвого висловлювання, на думку можна застосувати і для представлення послідовності етапів спілкування як діяльності. [4]

Принцип комунікативного спрямування пов'язан із навчальним процесом, який прогнозує саме спілкування, з урахуванням моделювання навчальних ситуацій для мовленнєвого спілкування,

засвоєння мови до процесу мовленнєвого спілкування, а також з практичним напрямом навчання рідної мови.

Особливе значення вікового етапу дошкільного дитинства характеризується реалізацією принципу комунікативної спрямованості навчання. Діти дошкільного віку під час спілкування постійно знаходяться в ситуації, в якій вони спілкуються. У ході спілкування використовується обмежений запас засобів мови (фонетичних, граматичних, лексичних). Наявність потреби у спілкуванні з дорослими й однолітками, сформованості якостей партнерського стилю передбачає зберігання мовних і невербальних засобів, які покращують умови досягнення взаєморозуміння [4].

За лінгвістичними підходами для дошкільника реалізуються завдання розвитку потреби в мотиваційній сфері комунікативно-мовленнєвої діяльності. Під час навчання дитини використовуються наступні методи: привітання, розмову вихователя з дітьми та між дітьми, комунікативні ситуації, бесіди вихователя і дітей на теми з власного досвіду, створення усних газет, листів, розігрування художніх текстів у формі діалогу, словесні дидактичні ігри, ігри-драматизації, підготовку і проведення свят, розваг, днів дитини, днів народження, формування різних видів діяльності та спілкування дітей у процесі їх виконання, створення ситуацій спілкування на заняттях між дітьми різного віку.

Організація мовленнєвого спілкування дитини з дорослими й однолітками є основою цих методів, яка передбачає отримання позитиву. Кожна дитина позитивно впливає на розвиток потреби у мовленнєвому спілкуванні. Позитивна атмосфера у групі, встановлення емоційно-особистісних партнерських стосунків у ході засвоєння якісних способів досягнення взаємодії в оточенні.

Навчальною одиницею побудови самостійного мовленнєвого висловлювання є комунікативний підхід до навчання мови. Методи, які використовуються, спрямовуються не на вивчення мовних одиниць, а на реалізацію комплексної мовленнєвої дії. Таким чином, існує мотивація, комунікативна мета. Відбувається обслуговування складного комплексу мовленнєвих умінь та навичок, а також комунікативно-мовленнєвих умінь.

Добір методів і прийомів, співвідносних із комунікативною метою потребує навчання мови як засобу спілкування. Загальновідомі: бесіди, розмови, проблемні ситуації, ігрові мовленнєві ситуації, словесні ігровий тренінг спілкування, словесні дидактичні ігри.

У дослідженнях Т. Пироженко підкреслює, що у закладах дошкільної освіти необхідно в реальних умовах організувати навчання спілкування мовленнєвих та не мовленнєвих способів для задоволення потреби дитини в ознайомленні нових вражень та підтримки. [39]

Комунікативний підхід потребує прискорення приєднання навчального процесу до процесів оволодіння практичними навичками спілкування. Також використання дитиною свого мовлення з дорослою людиною.

Організація процесу спілкування вихователя з дітьми, організація активної мовленнєвої практики дітей особливого значення набуває у ході цілеспрямованого застосування в колективних видах дитячої діяльності, під час організованих занять.

Планування й організація мовленнєвого заняття, способи подання нового мовного матеріалу є головним чинником, на якого звертають увагу. Під час проведення практичного заняття з мовлення ставиться

комунікативна мета (тобто необхідно опанувати діалог або монолог з точки зору розвитку зв'язного мовлення дитини). Наприклад, зв'язне мовлення: навчання дітей дошкільного віку побудови змісту вітання з дотриманням такої структури: звертання на ім'я, вітання, побажання. [27]

Таким чином, педагог має на меті сформувати комунікативні навички дітей для вміння реагувати в ситуації спілкування під час контакту зі співрозмовником; уміння та навички робити добір змісту і форми висловлювання, яке підходить для досягнення комунікативної мети.

Індивідуальний підхід до дитини у процесі навчального і повсякденного спілкування гарантує практичне застосування принципу комунікативної спрямованості навчання. Становлення комунікативної діяльності дітей дошкільного віку є однією із основних умов розвитку мовлення.

Спілкування у повсякденному житті, дитячої діяльності, спілкування як самостійного епізоду відбувається методом добору тем, пов'язаних із дитячим досвідом, потребами, інтересами. Загальновідомо, що у цих умовах враховуються індивідуальні особливості дітей.

Безумовно, обрана тема спілкування впливатиме на навчання дітей дошкільного віку робити власні висловлювання, розділяти думки, почуття, емоції. Індивідуалізація навчання мови і розвитку мовлення передбачає диференціацію завдань, різноманіття управління мовленнєвою діяльністю. Важливо враховувати добір предметної, образної, рухової наочності, добір елементів ігрових мовленнєвих ситуацій, дидактичних ігор.

Результати застосування мови демонструють мовне та мовленнєву компетентність дошкільників, що зазначено у базовому компоненті сучасної дошкільної освіти [4].

Чинниками мовленнєвої компетентності є фонетична, лексична, граматична. Сприймання усіх видів мовленнєвої компетентності базується під час формування комунікативної компетентності. Ця компетентність розглядається як багатокomпонентне використання мовних і немовних комунікативних засобів. Необхідно акцентувати увагу на спілкуванні в певних ситуаціях, навичках орієнтування в процесі спілкування.[4]

У роботі А. Богуш розглядається визначення комунікативної компетентності дітей дошкільного віку в процесі культурного мовленнєвого спілкування, що має на меті розв'язання наступних завдань :

1) удосконалення комунікативних умінь та навичок дошкільників, враховуючи вікові особливості — спілкування з дорослими, спілкування з дітьми, самостійне спілкування зі співрозмовником;

2) сприймання етикетних норм спілкування;

3) організація культури мовлення;

4) організація культури спілкування. Культура мовлення, мовленнєвий етикет є чинниками культури мовленнєвого спілкування[5].

Норми літературної мови, доречність мовлення багатство адекватність, етичність, логічність та інше – це культура мовлення .

Комунікативна якість мовлення дошкільників, яка забезпечується мовними і немовними засобами виразності має суттєвий вплив на сферу почуттів співрозмовника.

Мовленнєвий етикет містить навички та уміння загально прийнятої поведінки відповідно до соціально-моральних норм. Також визначними показниками є : передбачення наслідків власних вчинків, засад спілкування з точки зору етики, спроможність визначати настрій і почуття інших.

Чуйне й уважне ставлення до людей, тактовність виражається почуттям міри у поведінці дитини. Тактовність спілкування у дошкільників містить наступні чинники: пізнавальна діяльність, комунікативно-мовленнєвий (ввічливий початок розмови, підтримання її запитаннями та доречними відповідями, достойно завершувати її; вміння культурно, без виявлення зацікавленості дізнаватися у співрозмовника по спілкуванню; вміння добирати контент мовленнєвих висловів згідно з відповідних почуттів учасника співбесіди і ситуації спілкування; навички коректно вживати різноманітні форми мовленнєвих зразків згідно із ситуацією спілкування), емоційно-почуттєвий вияв доброзичливої уваги і поваги до особистості , яка бере участь у діалозі [1].

Правильність мовлення, комунікативна доцільність, якість мовлення (точність виразності, багатство мелодійності, чіткості) забезпечують якісну структуру культури спілкування дітей дошкільного віку

Так, дошкільникам було запропоновано низку практичних завдань, в яких знаходився елемент лексико-граматичного оформлення виразу, тобто зразку мовленнєвого етикету для певних ситуацій спілкування.

Умови навчання мовленнєвого етикету дошкільників у даному аспекті було визначено: присутність відповідної розвивальної мовленнєвої ситуації, необхідних стимулів для процесу спілкування і використання мовленнєвого етикету, поступове сприйняття зразків мовленнєвого етикету, сприймання невербальних фраз під час спілкування відповідних до сучасних норм і правил поведінки; комунікативно-ситуативний підхід до навчання дошкільнят етикету мовлення; якісний приклад людей старшого віку; добір комунікативних різних ситуацій за відповідною темою; зв'язок вербальних і невербальних засобів спілкування дошкільників. У ході формування комунікативно-мовленнєвої діяльності відбувається спілкування дітей дошкільного віку.

Пізнавально-комунікативна компетентність представляє знання про порядок спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях з дорослими й однолітками, правила сучасного українського мовленнєвого етикету, норми спілкування; володіння уміннями формами і виразами етикету, словником на визначення ситуації спілкування, її загальних характеристик, стану учасників спілкування, особистісних якостей людей; розуміння під час спілкування засобами жестів[39].

Компетентність, яка пов'язана з орієнтацією на планування — це здатність знаходити вихід із ситуації спілкування (часово-просторових, особливостях контенту, взаємовідносинах), розуміти характеристики у ході діалогу (стать, вік, соціальне походження, фізичний та емоційний стани, інтереси), вживанням ним різних засобів в умовах комунікативного процесу; вміння виділяти результати орієнтування під час планування мовленнєвої поведінки дитини: доборі лексичних одиниць, різних граматичних форм, побудові чіткого або поширеного висловлювання, з урахуванням характеристик мовлення, доступному

керуванні такими засобами спілкування як жести, прийняття пози, вираз обличчя .

Володіння дітьми дошкільного віку різноманітними прийомами вступу в мовленнєвий контакт, ведення діалогу, ввічливе і логічне завершення спілкування, прояв ініціативи у спілкуванні, вміння знаходити серед дітей партнера-співрозмовника, спрямовувати діалог у потрібне русло з урахуванням спільних із партнером інтересів; організовувати спілкування у різних видах діяльності та ситуаціях, планувати і коригувати практичну діяльність ураховуючи мовленнєву взаємодію [42].

Отже, комунікативна діяльність спрямована забезпечити оволодіння дітьми мовою як засобом спілкування, чинників комунікативної компетенції: розвитком ініціативності, доброзичливості, товариськості, умінням уважно слухати співрозмовника, відповідати на питання.

1.2. Формування мовлення дітей позаситуативно-особистісної форми спілкування дошкільників.

На сучасному етапі відбувається вплив основних для відповідної форми спілкування комунікативних завдань на вибірковість сприйняття і засвоєння дітьми мовленнєвих засобів, що ілюструє взаємопов'язане вивчення різних характеристик мовлення і форм спілкування у дошкільному віці.

Як зазначив Д. Ельконін, важливим етапом у розвитку мовлення є спілкування й практична діяльність. Тобто дитина повинна використовувати мову у повсякденному спілкуванні: відповідати на запитання вихователя, задавати питання. Цим самим створювати належне розвивальне мовленнєве середовище. [17]

На думку М. Лісіной засвідчує, що зв'язок між сучасним процесом розвитку комунікативної діяльності і її засобом – мовленням, є головним і принциповим показником для розвитку у дошкільників комунікативної діяльності, а саме її вмотивованої сфери і мовлення[26.]

Під час спілкування дошкільників можна побачити його основні чинники: орієнтувальну і мовленнєву діяльності. У дослідженні М. Лісіной засвідчується, що дошкільники спочатку до контакту із людиною, яку вона не знає, вивчає її. Дитина дивиться на неї, стежить за поведінкою, ураховує майбутній контакт з нею, визначає для себе товариськість й доброзичливість та яким чином може приділити увагу інтересам дошкільника [26].

Змістовність навчального процесу з української мови враховує не тільки забезпечення дошкільного та раннього шкільного українського навчання, а й мотивації змісту та характеру спілкування дітей старшого дошкільного віку.[6,с.286]

Результатом такого спостереження з'являється особлива увага впливу на те, чи хоче дошкільник розмовляти, гратися чи взагалі не проявляє жодного інтересу.

Пригнічення мовлення може виявлятися відсутності спілкування, так і в зниженні рівня мовленнєвих виявів. Ефективними способами спілкування дітей у грі. Головна перевага гри полягає в приверненні до себе уваги однолітків, дитина стає учасником, героєм її сюжетів, в грі адресувати мовленнєве звертання до дитини, доброзичливість звертань (ініціативна дія) і відповідей (реактивна дія), давати змогу аргументувати висловлювання (уміння дібрати значущий для дитини зміст висловлювання). У грі вона набуває досвіду широкої соціальної орієнтації з позиції учасника.

Проявлення мовленнєвої ініціативної дії включає : привітні звертання із ініціативою, товариша розпитувати з метою врахування його інтересів, задоволення із приводу об'єднаних дій дітей, передавати схвалення, передавати милосердність, підтримувати товариша, доброзичливий жарт з метою підняти гарний настрій товариша. Проявлення мовленнєвих реактивних дій: люб'язне прийняття відмови, доброзичлива відповідь на прохання, позитивна відповідь на пропозицією співрозмовника.

Під час спостереження було виявлено різні мовленнєві форми , що застосовується дітьми в ігровому спілкуванні. До ділових форм належать: повідомлення, вказівки, розпорядження, доручення, прохання, запитання, пропозиції. До експресивних-оцінних форм належать: повідомлення про свій емоційний стан, декламування жартів, радість, смуток, за оцінюванням звертання до ровесників, з приводу його емоційного стану; оцінювання себе, ровесника в об'єднаних дій.[4]

Т. Пироженко є дослідником комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників. Основні положення комунікативно-мовленнєвого і пізнавально-лінгвістичного розвитку є наступні уміння: аналіз системи розгляду поведінки людини у ситуації; читання й розуміння емоційного сигналу в ситуації спілкування; урахування контакту з особою в діалозі, вживання різних засобів; використання виразів відповідно до ситуації спілкування. Мовні уміння та навички: словник, грамотність, інтонаційна особливість; контролювання, аналіз мовлення, змінювання мовленнєвих висловлювань згідно з отриманими результатами, довільністю, тощо [39].

У працях Т. Пироженко виявлено, що словник дошкільників не містить лексичні одиниці, які показують емоційні стани, риси людей і якості характеру, а також незначне уміння вживати різні засоби спілкування[39].

Т. Пироженко визначає наступні етапи соціальної, пізнавальної і мовленнєвої комунікації дітей третього і сьомого року життя.

Ознаками такого розвитку є:

1. Комунікативні ознаки розвитку мовлення (мовленнєве спілкування спрямоване на партнера, відповідати на запитання і звертатися до інших із запитаннями; підтримувати розмову, продовжувати її до ситуації спілкування).

2. Когнітивні ознаки розвитку мовлення (здатність розуміти емоції інших; виникнення вибіркового ставлення до ситуації, яка склалась завдяки спілкуванню: забитим колінцем дитина біжить до матері, бо очікує, що пожаліє, або навпаки може сваритися, буде незадоволеною; зростання здатність розуміти слова).

3. Лінгвістичні ознаки розвитку мовлення (збагачення словника – кількісний ріст словникового запасу та його якісне зростання, тобто оволодіння значення слів).

4. Широта мовлення (бажання отримати розгорнуту відповідь певного змісту, який відбувається логічно, послідовно та точно, забезпечується засвоєння власного мовлення; організація мовлення, його необхідна зміна ; корегування думки).

Т. Пироженко відносить до особистих досягнень дошкільників концентрування уваги на людину, комунікативність, індивідуалізацію і поширений спектр емоційних засобів. Причиною затримок у розвитку мовної взаємодії дітей середнього дошкільного віку є незначні результати дітей третього-четвертого років життя. Саме такий вік показує період зростання пізнавально-лінгвістичних елементів можливостей до спілкування і пов'язаний із розвитком взаємодії «людина — ситуація» та мовних зв'язків [39].

Таким чином, у дітей дошкільного віку визначено якісну зміну в мовній поведінці. Це стосується змін комунікативного характеру, розвитком комунікативної необхідності, сучасних форм спілкування. Спрямування на особу та на реакцію показує не тільки підготовку до комунікації та необхідність включення в міжкультурний процес, а також показує розвиток різноманітних показників мовлення.

1.3 Вимоги до організації підготовки і проведення занять з розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Суттєвий вплив на підвищення навчання мови дітей дошкільного віку, є правильна підготовка і проведення організації навчальної діяльності занять із мовленнєвого розвитку дитини.

За способом організації дітей на занятті поділяють на індивідуальні (1-4 дитини), індивідуально-групові (4-8 дітей), групові заняття можуть бути (до 15 дітей), фронтальні (з усіма дітьми групи).

Індивідуальна робота є важливим елементом системи навчання. Відрізняється тим, що виникає необхідність якомога більше враховувати особливості кожного дошкільника.

Індивідуально-груповий поділ відрізняється від індивідуальної роботи тим, що об'єднують по 4 —8 дітей, чим забезпечує можливість здійснення диференційованого й індивідуального підходу; в умовах невеликою кількістю дітей, вихователю легше допомогти, спланувати дії, щодо компонентів занять.

Групові заняття розділяють групу на дві підгрупи. Підгрупи слід формувати, орієнтуючись на інтереси, ситуативні бажання, здібності, інші суб'єктивні й об'єктивні чинники.

Групові заняття можуть бути комплексними (у ході яких загально використовують три мовленнєвих завдання, наприклад, удосконалення зв'язного мовлення, словник або сформованість правильного мовлення з точки зору граматики, формування культури звуку та тематичні.

1. Важливим етапом підготовка до заняття, розкривання чіткої мети і кожного мовленнєвого завдання (тематичного чи комплексного), визначити відбір методів і прийомів навчання.[4]

2. Повинна бути, оптимальна інтенсивність мовленнєвого навантаження: завдання потрібно ускладнювати дітям, щоб мотивувати дітей до пошуку відповіді.

3. Ефективним та незамінним засобом розвитку мовлення є заняття, яке допомагає виховати такі морально-вольові якості, як дисциплінованість, цілеспрямованість та інші, що впливають на позитивно пізнавальних інтересах

4. Мотивація мовленнєвої діяльності дітей (мотив - це те, задля чого говориться): інтересу до заняття, захоплення побаченим та почутим тощо. Наявність позитивних емоцій дітей, велике значення має інтонація вихователя, як читає вірші, оповідання, якими словами, з якою мімікою розповідає, як запитує запитання дітям і дає вказівки.

5. Мовлення дітей повинно бути, максимально активним. Більшу частину заняття повинна говорити дитина, Чим більше дитина говорить тим ефективнішим стає заняття. (2 частини – вихователь, 3 частини тривалості заняття говорять діти). Дитина має слухати і бути готовою дати відповідь, водночас надавати дітям можливості поміркувати, пошуку точної відповіді, розміщення дітей повинно бути зручним для дітей(добре бачити всі події, які відбуваються в групі; щоб діти не заважали один одному розмовою або діями) і вихователя(бачити всіх дітей, щоб стежити за поведінкою і активністю); проводити заняття проводити впевнено, спокійно, в живому темпі, водночас надавати дітям можливість поміркувати.

6. Використання ігрових прийомів для максимальної можливості надає: вияву уяви, ініціації дітей; підвищення ефективність сприйняття навчального матеріалу, урізноманітнення навчальної діяльності, додавши у неї елемент цікавості (сюрпризи, ігри-забави, народні ігри, дидактичні ігри, ігрові життєві ситуації спілкування, де діти виступають активним мовцем, рухливі ігри з текстами та діалогом).[6]

7. Використовувати на заняттях наочні посібників. Вимоги до ілюстрацій: естетичність, зрозумілість, яскравість, розмір повинен бути

великим, щоб діти могли розглянути всі елементи картини, ілюстрація повинна бути знайомою для дітей.

8. Правильно розділити час між трьома частинами а сам на вступну частину, яка включає зацікавлюючий момент; основну частину, яка включає на визначення проблеми, пошук шляхів розв'язування проблеми, розвиток практичних навичок, в основну частину включається рухлива гра, щоб переключити увагу дитини і зменшити напругу; завершальна частина включає підведення підсумку (перевірка засвоєння знань, які отримали під час заняття).

9. Здійснення організації дітей на занятті поділяючі на індивідуальні (кількість дітей 1-4), групові та диференційовані орієнтуватися на інтереси, ситуативні бажання, здібності. вікових особливостей. Індивідуальна робота є важливим елементом на закріплення мовленнєвих умінь і навичок дітей, отриманих на занятті.(змога вихователю виокремити потреби кожної дитини). [40]

10. Навантаження на дітей має бути оптимально інтенсивним. Метою являється активізації їх розумової діяльності та попередження втоми; заняття не повинно перевищувати нормам зазначеним тривалістю за віком дитини. У разі підвищеного інтересу дітей тривалість заняття можна збільшити.

11. Заняття має бути з наявністю зворотного зв'язку. Відповідати на запитання вихователя.

12. Обов'язково в кінці заняття, має бути позитивна оцінка будь-якого результату (не допускати негативної оцінка, якщо дитина була не активною, або давала неправильну відповідь; не можна погрожувати і докоряти мовленнєвих зусиллях дітей).

13. На занятті дитина має відчувати розкутість, невимушеність. Діти можуть бути вільними в своїх діях, сидіти так, щоб було зручно (за столом, на килим або сидіти на стільчиках)

14.Формування ефективного і найвищого створення активної мовленнєвої ситуації в групі: будувати умови спілкування; приклади для наслідування мови та мовлення; мотивація мовленнєвої діяльності дітей і створення умов в, якій дитина самостійно буде виявляти бажання спілкуватися. (підтримка, заохочення).

15. В кожній дитини різний рівень мовленнєвого розвитку. Вихователь чітко підбирає завдання, які може самостійно вирішати дитина.

16. Доречно дотримуватися тематичного принципу розподілу лексики та різних мовленнєвих завдань у відповідності з нею (по місяцях), з метою ефективною активізації поповненням словника кожної дитини, граматичної правильності її мови, звукової культури, збагачення мовленнєвого досвіду.

17. Для засвоєння матеріалу, дотримуватися принципу повторюваності програмових мовленнєвих завдань. Побудова дидактично спрямованих мовленнєвих ігор і занять має за основу, що діти на кожному наступному занятті використовують мовленнєвий досвід, набутий на подальших та на різноманітних зв'язках між заняттями різного спрямування та характеру.

18. Розвиток мовлення дітей можливе лише за умовами правильною літературною досконалою мови оточуючих. Вихователь повинен досконало знати рідну мову, вільно володіти нею, постійно самовдосконалюватися. Адже мова вихователя, як взірець для наслідування (м'яка, доброзичлива, ніжна, виразна, емоційна, правильна, чітка вимова, зрозуміла). Характер спілкування - щирим, довірливим, невимушеним, спокійним. [34]

19. Дотримуватися основних правил у формуванні активної мовленнєвої діяльності кожної дитини: - вести дитину у заняття (гру) від простого до складного; - набратися терпіння: не робити за дитину те, що

вона може зробити сама; - створювати для заняття (гри) вільну, невимушену обстановку; - зацікавлювати дитину заняттям (грою), але не примушувати грати; - не заважати дитині думати, приймати рішення; - частіше хвалити дитину, підбадьорювати її; - радіти успіхам разом з дитиною.

Види мовленнєвих занять з дітьми дошкільного віку

- Ознайомлення дітей з довкіллям. До організації і проведення заняття, є декілька вимог: визначити місце, де буде проводитися спостереження (у приміщенні ЗДО, або за його межами): праця дорослих, транспорт, жива і нежива природа, предмети домашнього вжитку ; підготувати дидактичний матеріал; емоційна насиченість; наявність проблемних ситуацій, елементів дослідницької діяльності щодо перетворення предметів і явищ довкілля, виготовлення страв, одягу лялькам, досліди з рослинами, природними явищами.

- Тематика екскурсій-оглядів проводяться методами ознайомлення дітей з предметами побуту і найближчого довкілля є розглядання предметів (у приміщенні ЗДО): групова кімната, спальня, роздягальна кімната, умивальна кімната, кухня, їдальня (в груповій кімнаті);

- Цільова прогулянка подвір'ям (під час ознайомлення дітей з довкіллям, особливо з явищами природи на початку кожної пори року, діти під час прогулянки ознайомлюються із змінами, які відбуваються на подвір'ї);

- Дидактичні настільні ігри (пірамідки, геометричні вкладки, складні кубики, вкладні мотрійки, яєчка, кульки, розрізні і парні картинки); [20]

- Дидактичні ігри (предметами, картинками, іграшками);

- Заняття з серією картинок чи предметною картинкою;

- Практичні завдання з «живою картинкою» (на аркуші розмістити ліс, озеро, будинок, галявину - використані надрізи, куди вставляються діючі компоненти; бесіда за «живим» малюнком супроводжується розмовою, звуком, реагування дітей на ситуацію);

- Заняття розповідання за картинами (картина розширює і поглиблює дитячі уявлення про природні та суспільні явища, впливає на емоції дітей, викликає інтерес до розповідання спільної розповіді дошкільника та дорослого: вихователь розпочинає розповідь, а дитина потім продовжує; у ході цього завдання використовується художнє слово);

- Навчання придумувати творчі розповіді за допомогою ілюстрацій (придумування початку або кінця події за допомогою сюжетних картин);

- Театр як вираження життєвих ситуацій в авторській грі (лялькового і тіньового театру, за контентом відомих творів «Курочка Ряба», «Колобок», «Ріпка» та сцен із повсякденного життя дошкільнят, представників фауни);

- Інценівка дійових осіб (під час організації і показу інценівок необхідно наперед продумати, які іграшки потрібно взяти, як їх розмістити, які слова і фрази доступні дітям для наслідування.);

- Виховання звукової культури (з використанням картинок, іграшок, розповідей вихователя, звуконаслідуванням, розвиток мовленнєвого дихання; розвиток фонематичного слуху; оволодіння правильною вимовою усіх звуків рідної мови, удосконалення дикції);

- Оповідання для дітей у грі (розповідь вихователем незначної оповіді і демонструє дієві іграшки, після цього йде демонстрація дії дошкільника з іграшками, а текст вимовляється дорослим); [4]

- розглядання предметів і бесіда про них, екскурсії за межі дошкільного закладу (рослин, посуду, одягу, іграшок, меблів).

Рекомендації для ефективного забезпечення мовленнєвого розвитку

Практика мовлення та мовленнєвого спілкування дітей дошкільного віку буде якісною за умови реалізації процесу мовлення кожного дошкільника. Фахівцю необхідно :

- зручне розташування забезпечує активність дошкільнят у процесі практичних занять , які б надавали можливість вести розмову з будь-якою особою;

- підхід до розв'язання мовленнєвих завдань повинно бути зрозумілим для дітей;

- добирати теми для обговорення занять так, щоб вони викликали зацікавленість, знаходили емоційний відгук у свідомості й душі кожної дитини;

- заняття проводити спокійно, у жвавому темпі, впевнено, водночас надаючи поміркувати дітям;

- фізичну і психічну активність підтримувати дітей задля мовленнєвої ефективності їхньої роботи;

- намагатися вести з дошкільниками відповідну розмову, не тільки монолог фахівця, який не зацікавлює дошкільника;

- рівень підвищувати активності мовлення дітей, кожна дитину спонукати до взаємодії, з використанням власних думок; [28]

- вміння розвивати в собі звичку слухати дітей, не гасити мовленнєву ініціативу своєю надмірною досвідченістю і активністю.

- не втручатися в розповіді дитини, в мовлені дитини виправляти помилки;

- під час постановки запитань керуватися певними правилами:

- 1) задавати запитання так, щоб спонукати дітей до відповіді;

- 2) задавати питання до всіх дітей, а для відповіді викликати одну дитину;

3) запитувати почергово кожную дитину, уникаючи звернень до дітей утому порядку, в якому вони сидять;

- підтримувати увагу дітей різними способами, як-от - переключення уваги, сюрпризні моменти, проблемні запитання тощо, уникаючи зауважень дисциплінарного характеру;

- надавати різноманітні завдання, враховуючи власний досвід дошкільнят, вживати методи розвитку мови з інтерактивністю ; [38]

- запроваджувати завдання з навчання мовлення з різними видами діяльності дошкільників заради підтримання зацікавленості та ініціативності дітей дошкільного віку до навчання; запобігати зайвого використання наочності, тощо, які не підтримують увагу під час навчання і обмежують активність;

- здійснювати активний контроль за мовленнєвим процесом та процесом оцінювання дитини;

Отже, у дітей закріплюється мовленнєві вміння, набуті на заняттях, або під час різних видів діяльності у повсякденному житті.

РОЗДІЛ II ЗАСОБИ І ФОРМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ. ВИДИ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

2.1. Основні засоби розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Організація спілкування дітей у різноманітних видах діяльності - гра, праця, розуміння образотворчого мистецтва; довілля, ознайомлення дітей дошкільного віку з художніми творами, вживання різної техніки; мовлення педагога має вплив на мовлення дошкільників – це все є головними аспектами розвитку мовлення дошкільнят. Дитина у закладі дошкільної освіти кожного дня насичене спілкуванням з фахівцем і дітьми[34].

За умови бажання педагога, щоб дошкільники спілкувалися, необхідно подумати про нагальні потреби, які позитивно впливали б на мовленнєвий діалог, а також, щоб ці контакти були відповідно корисними. Дидактичний засіб розвитку мовлення дошкільників є планування та організація різного виду діяльності, у ході якої відбувається процес спілкування дітей. Гра передбачає різні можливості дітей для розвитку мовленнєвих дій. Наприклад, рольові ігри спрямовують самостійне мовлення дошкільнят, активізують конкретні слова, які мають зв'язок із саме контентом гри: орієнтація фахівця на професійні слова, помічника педагога, лікаря та ін. Ігри, які пов'язані з будівельництвом насичують дошкільників словами, які визначають якість, величину: розміщення предметів у просторі; терміни, пов'язані з професією (арка, перекриття тощо). Формування необхідного темпу, дихання під час мовленнєвого, дикції, мовлення з виразністю відбувається за рахунок рухливих ігор з текстом, драматизованих ігор. Закріплення й активізують словникового запасу дошкільника слугує формуванню відповідних мовленнєвих умінь та навичок, а саме: побудова сполучення, речення, описання, вірші, загадки, все це -

дидактичні ігри. Для педагога важливим є надати допомогу, за потреби організувати все для гри, пояснити під час навчання дошкільників правила нової гри, впливати на установлення комунікації з дітьми[26].

Ефективний чинник, який сприяє збагаченню словника дошкільників, а також удосконалення навичок мовлення є праця в природі. Забезпечення швидкого створення різних нервових зв'язків має вплив на поєднання мовлення з активною діяльністю дошкільнят. Розвиток мовлення відбувається у природній тобто характеризує побутову діяльність, яка має педагогічну цінність. Також збагачується й удосконалюється словниковий запас, відбувається формування навичок мовлення під час розмови, засвоюються норм і правил етикету, використовується фольклор. У ході навчання дошкільники безпосередньо вступають у бесіду, контент спілкування підходить під природні умови спілкування. Саме педагог у повній мірі надає багато часу спілкуватися дітям між собою за різноманітною тематикою, допомагає підтримувати діалог. Сприймання дітьми зображувального мистецтва — театрів, кіно, Інтернет-продукцію, книжок тощо є дійсно принциповим і головним засобом розширення уявлень про дійсність та реальність у розвитку дитячого мовлення[2].

Перераховані засоби є для дошкільників зразками літературної мови, що допомагає їм використовувати в самостійній мовленнєвій творчій діяльності, використанні у сюжетних іграх та дитячих заходах. Різноманітні репліки, обмін висловлюваннями, запитаннями супроводжують сприймання картини або якогось предмета, мистецького твору, технічних засобів для візуальності.

Засобами розвитку мовлення дітей виступають також довкілля і природа як сенсорне підґрунтя для збагачення словникового запасу дітей.

Для розвитку мовлення дітей значні можливості закладені у грі. В дидактичних іграх ціна тим, що в цікавій ігровій формі діти збагачують, активізують словник різними словами, навчаються легко і активно вести діалог. Основне завдання дидактичних ігор, закріпити, розширити знань дітей про найбільше оточення, а саме: побут, природу, суспільні явища, працю.

Художня література розвиває всі сторони мовленнєвої діяльності дітей, збагачує лексику літературними словами, фразеологізми, засвоєння назв предметів, утворюють зв'язки між уявленнями про об'єкти їх ознаки та властивості, збагачує мовлення дітей емоційно експресивною лексикою, сприяє розвитку образного мовлення, уточнює словник.

Розвиток мовлення і збагачення словника дітей можливий лише за умови правильного мовлення вихователя та інших дорослих, від яких вони переймають усі тонкощі вимови, слововживання, побудови фраз. Тому потрібно вчити на кращих зразках рідної мови. І в цьому важлива роль відводиться вихователю, який постійно перебуває в контакті з дітьми і від якого вони переймають зразки культури мовлення. [29]

Закріплені в практиці правильного використання мовних варіантів, які найкраще і найповніше з числа співіснуючих виконують свою суспільну роль називають мовною нормою. Опанування культурою мови – нешвидкий процес. Вихователь має самокритично ставитися до власного мовлення, проте виявити його недоліки не завжди вдається. У процесі мовленнєвого спілкування увага звертають найчастіше не на форму мовлення (як сказати), а на її зміст (що сказати). Крім того, окремі мовленнєві помилки стають навичками й інколи не помічаються (неохайність мовлення, швидкість, нечіткість,

монотонність, крикливість, неточність вимовляння окремих звуків, слів та ін.).

Для вихователя володіння зразковою мовою є показником професійною підготовленістю. Від культури мови вихователя залежить культура мови дітей. Мова повинна бути не тільки правильною чіткою слів, звуків рідної мови, витримана у певному темпі гучності, повинна бути інтонаційно виразна, доступна для розуміння, вірно ставити наголос слів, емоційно насичена, змістовна, надавати дітям нову, вірогідну інформацію, розкривати перед ними взаємозв'язки й залежності, що існують у довкіллі. Мова – це професійний інструмент вихователя, який має постійно практикувати не тільки на заняттях, а й у повсякденному житті. [34]

У бесіді з дітьми слід враховувати вікові можливості та доступність мовлення їхньому сприйманню. Розмовляючи з дітьми першої молодшої групи, вихователь має вживати слова з конкретним змістом. Слова мають бути простими за структурою, короткими, мовлення – емоційним, темп - уповільненим. В старшій групі (5-6 років) дітям уже відкрите розуміння мотив нескладних явищ, які в мовленні відображаються складносурядними і складнопірядними реченнями. Інтонація вихователя стає стриманіша, цим дає змогу дитині відчувати себе старшим, і виявляється у її поведінці.[4]

Педагогічні помилки у вікових межах, психофізичних особливостей дітей молодшого, середнього і старшого віку: пасивності дітей, нерозуміння, роздратування, зниження інтересу, бідності їхнього словникового запасу. Декілька вимог ставляться і до звукового мовлення вихователя: орфоепічна правильність, чіткість дикції, чистота вимови кожного звука. Неприпустимі мовні дефекти у мовленні вихователя (не правильна вимова звуків, гугнявість, заїкання та ін.) [15]

Серед вимог до мовлення вихователя: точність – відповідність змісту мовлення та інформації, вміння із багатьох близьких за змістом слів обирати одне, що найповніше і найяскравіше характеризує предмет чи явище, його властивості. Виразність – особливість мовлення, що допомагає захоплювати увагу і створювати атмосферу емоційного співпереживання. Виразність досягається вмінням добирати точне слово, і побудовою фраз, і використанням літературних художніх засобів: , порівнянь, гіпербол, епітетів, метафор, прислів'їв, приказок і різноманітністю інтонацій. Багатством – уміння використовувати всі мовні одиниці з метою оптимального вираження інформації. Вихователь сприяє не лише розширенню словникового запасу дитини, але й допомагає сформувати у неї навички виразності і точності словника. Культурою зв'язного мовлення: слухати розповіді й відповіді інших, умінням вести діалог. Мовлення має бути небагатослівним, але зрозумілим і логічним. У діяльності кожного педагога важливими є навички публічного мовлення: організовувати колективну бесіду з батьками, вміння виступати перед колегами. [21]

Для дітей у процесі мовленнєвому спілкуванні, зразком являється манера поведінки вихователя (ставлення до співрозмовника, поза, жест, міміка). Правильно і чітко організована робота з розвитку мовлення у дошкільному закладі можлива лише у тому разі, якщо вихователь добре обізнаний зі станом мовленнєвого розвитку всіх дітей групи. Це допомагає йому правильно планувати свою діяльність, а залежно від якості оволодіння дітьми матеріалом - коригувати заняття у групі, надавати індивідуальну допомогу.[9]

Щоб відповісти дитині на запитання і правильно побудувати розповідь, можна лише за умови відповідних знань про навколишню дійсність та вміння користуватися наявним у дитини словниковим запасом. Потрібно систематично забезпечувати активну мовленнєву

практику і збагачувати знання дітей. Не менш важливою вимогою є логічність викладу думки і послідовність. Першокласник повинен уміти самостійно будувати розповідь, послідовно й логічно відповідати на запитання, не відволікатися, не робити пауз, пропусків, доводити свою розповідь до логічного завершення, повторів уже сказаного.[14]

Головне на що треба звертати увагу з вимог до мовлення дітей є його якість в мовленні. Під цим поняттям розуміють уміння мовця обирати такі слова і словосполучення, які найбільше відповідають змісту. Точність вимагає граматичної правильності мовлення. Зрозумілість мовлення означає його доступність для тих, до кого воно звернене.

Речення дитини має бути простим, але повним. Вчити правильно ставити словесні наголоси; правильно дихати під час мовлення; короткі фрази, для покращення інтонації; вимовляти звуки . Формування активного словника і виразності дитячого мовлення, для усного мовлення дітей, яка визначається тим, наскільки форма мови відповідає її змісту, тобто темпом, силою голосу, інтонацією. [4]

До вивчення мовленнєвого розвитку дітей належать такі критерії:

1.Здатність мовленнєвого спілкування з дорослими й однолітками
В цій критерії виділяються високими, середніми, та з низькими рівнями здатностями до спілкування дітей. До високого рівня відноситься: охоче спілкування з дорослими й однолітками; підтримувати і проявляти ініціативність в розмові; логічне висловлювання; правильне побудоване мовлення у спілкуванні; правильно звертається до дітей й дорослого – на ім'я, по батькові, на «Ви»; з ранку вітається і у вечері. Прощається без нагадування; вміє спокійно домовлятися з іншими дітьми — розподіляти у грі ролі, розподіляє обов'язки у праці. До середнього рівня відновиться: неохоче вступає у спілкування з дорослими, однолітками;

розмовляє дитина з товаришами мало; не є активним учасником у спілкуванні; не проявляє ініціативу в спілкуванні; одноманітність побудована форма мовленнєвих висловлювань; часто відволікається; не прислухається до зауважень вихователя. До низького рівня відноситься: має труднощі вступити в контакт; мовчазливість; низька мовна характеристики (невиразність звучного мовлення, неправильна граматики, соромиться виступати перед дітьми, незнайомими людьми).[26]

2. Звукова культура мовлення, сила голосу властивість відповідати на запитання голосно, помірно чи тихо, читає вірші, твір переказує; темп мовлення - говорить повільно, помірно, швидко; мовленнєвий слух — чи вміє помічати неточності в мовленні, визначити на слух силу, тембр голосу, швидкість, інтонаційну виразність; мовлення дитини - чітка, не досить чітка; вміння дотримуватися літературних норм вимови (орфоепія) - немає відхилень, є відхилення.

3. Розвиток словника. У дошкільному віці центральним завданням розширення словникового запасу в процесі ознайомленням з довкіллям. Словник: прикметники - знання і вживання слів, що позначають кольори та їх відтінки, якості, властивості предметів, розміри, матеріал, з якого виготовлений предмет (пластмасовий, дерев'яний та ін.); вживання прикметників - синонімів та антонімів; іменники - у загальних понять, матеріалів, назв деталей предметів, назв знарядь праці; частин, розуміння і вживання антонімів, розуміння і вживання побутової лексики, деталей предметів, синонімів, розуміння і вживання побутової лексики, прикметники - знання і вживання слів, що позначають кольори та їх відтінки, якості, властивості предметів, розміри, матеріал, з якого виготовлений предмет (дерев'яний, пластмасовий та ін.); вживання прикметників - синонімів та антонімів; дієслова - вживання слів, що означають дії людей, тварин; вміння дитини добирати дієслова з

протилежним значенням; прислівники - розуміння і вживання слів, що вказують на ознаку дії (швидко, добре, погано та ін.); розуміння і застосування слів, що позначають часових просторів, добір слів (прислівників) з протилежним значенням. [14]

4. Формування граматичної правильності мовлення. Формування мовлення дошкільників передбачають засвоєнням морфології, що вивчає структуру слова та граматичне значення в межах слова (відмінювання за числами, відмінками, родами), вживати дієслова зі зміною голосних чи приголосних в основі, утворювати слова за допомогою суфіксів, префіксів, закінчень, правильно утворювати складні слова; синтаксис (спосіб поєднання слів у словосполучення, загальних властивостей речення, порядку розташування слів); словотворчу (функціонування й будови похідних і складних слів, аспект творення нових слів) використання різних видів речень: простих (поширені, непоширені), складних (складносурядні, складнопідрядні); вміння ту саму думку висловити різними словами. Засвоюючи граматичні правила практичним шляхом, дитина починає розуміти смислові зв'язки, навчається правильно будувати речення та об'єднувати їх у зв'язне висловлення.

5. Зв'язне мовлення відіграє провідну роль, у процесі мовного розвитку, а саме: здатність самостійно, послідовно, повно, переповідати літературний твір; вміння складати логічну й послідовну розповідь за сюжетною картиною, з пережитого досвіду дитини. [40]

6. Навчання грамоти дітей. Основні показники готовності дитини до навчання: вміння визначати перший звук у слові, виокремлювати наявність заданого звука у слові, правильно відтворювати звуки, сформоване вміння звукового аналізу слова; граматичної правильності мовлення у старшій групі - на склади поділити слова; скласти за заданою

кількістю слів скласти речення, усвідомлення дитиною окремих мовних явищ, вміння схарактеризувати звуки; правильна послідовність слів. Виділити основну та загальну якість або здібність, що засвідчує нормальний, правильний розвиток мовлення дитини, досить трудно, оскільки мова – явище різнобічне й ускладнене. [4]

Отже дитина повинна практикувати мовлення в спілкуванні з однолітками або з людьми які оточують, відповідати на запитання, розповідати про те, що з нею трапалося, ставити запитання. Недоліки відображають різні сторони розвитку мовлення і можуть не збігатися: дитина погано вимовляє інколи (або зовсім не вимовляє) деякі звуки, але правильно, мало розмовляє з однолітками, але легко й охоче - з близькими, по суті дає відповідь на запитання дорослого і сама ставить цікаві запитання, та ін. Тому в першу чергу потрібно з'ясувати, який аспект мовлення не розвинений і лише потім вживати відповідних заходів для виправлення мовлення.

2.2 Форми методичні роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Форма - це спосіб організації освітнього процесу, ознака його сутності, логіки та контенту. Форма навчання - це діяльність, яка організована педагогом і дошкільниками. Вона здійснюється відповідно

до порядку та у чіткому графіку, залежить від кількості дітей. Навчання відбувається у групі, індивідуально, колективно, та фронтально.

Процес розвитку мовлення дошкільників відбувається у двох напрямках – під час проведення заняття і в життєвій ситуації.

Вивчення рідної мови у закладах дошкільної освіти - це цілеспрямований процес розвитку здібностей мовлення дітей, сприйняття ними самих простих знань про культуру збагачення словника, формування умінь і навичок мовлення.

Процес навчання мови відбувається під час власного орієнтованого підходу, який враховує рівень розвитку мовлення та мовні уміння та навички, наміри, індивідуальні якості. Таким чином, зникає звичайна прагматичність. Педагог орієнтується не на програми у запланованій роботі, доборі методів навчання, а на індивідуальному підході кожної особистості [15].

Робота з формування мовлення спрямована на здійснення також під час відпочинку. Від контенту прогулянки залежить збагачення мовлення дошкільників, має вплив на розвиток допитливості. Необхідно, щоб відбувався догляд за рослинами, тваринами, явищами природи. Дошкільників навчають догляду за прцею дорослих, що також впливає на збагачення словника. У засвоєнні знань та мовних умінь, навичок дошкільників важливе місце займають дидактичні ігри [48].

Боротьба за правильну вимову – це одна з важливих форм роботи над загальною культурою мови дітей дошкільного . Особливо важливою є робота над розвитком усної мови в дошкільний період. Без повноцінного оволодіння мовою, дитина в майбутньому в школі не зможе набути міцних і глибоких знань. Тому слід усувати все, що може заважати в будь-якій мірі вільному спілкуванню дитини з колективом. Вже в

дитячій установі слід створити найсприятливіші умови для розвитку мови дітей, спільно з сім'єю працювати над її розвитком, виправленням недоліків у мовленні. Цим самим створювати належне розвивальне мовленнєве середовище для розвитку інтелекту і підготовки дитини до школи.

Дітям дошкільного віку, доводиться часто використовувати мову у спілкуванні кожного дня – відповідати на запитання вихователя, в присутності інших, задавати питання, говорити, читати в голос. Опанування мови, слова починається з раннього дитинства в сім'ї, серед близьких дитині людей, а вдосконалення її триває у дошкільних закладах, та впродовж усього життя.

З метою розвитку мовлення використовують словесні доручення (віднести підручник педагогу другої групи та ін.). У ході цього відбувається засвоєння правил мовленнєвої поведінки (мовленнєвий етикет). В інших групах відбувається удосконалення дидактичних ігор. Ці ігри враховують активність маловживаних слів. Рекомендовано запропонувати спеціальні вправи (наприклад, загальновідома гра «Один починає - другий продовжує»). [4]

Проводяться різні ігри та виконуються вправи на їх корегування з дітьми, які мають помилки звукомови, некоректне використання граматики, удосконалення правильного темпу мовлення дітей, умінню вживати силу голосу. Педагог не повинен не враховувати помилки, які виникають у дітей і які допускають у спілкуванні кожного дня. Демонстрація правильної словоформи або речення, мотивація вимушеності коректного спілкування, звертання до дітей («Пригадай, як треба правильно сказати це слово») полегшують закріплення правильних навичок мовлення. Сучасне життя слугує навчання дошкільників роз'яснювального опису процесу мовлення.

Константувальний експеримент проводився під час проходження психолого-педагогічної практики у ясла-садка «Оленка» в старшій групі «Зірочки».

Його метою було з'ясувати:

- реальний рівень знань дітей основ монологічного та діалогічного мовлення;
- рівень володіння дітьми навичок спілкування;
- рівень використання дітьми монологічного та діалогічного мовлення.

Під час проведення констатувального експерименту дошкільникам було запропоновано виконати наступні завдання:

Гра "Скажи навпаки"

Мета: Закріплювати вміння добирати слова, протилежні за значенням або слова - антоніми. Формувати вміння добирати слова і правильно розуміти лексичне значення слів. Збагачувати словниковий запас дітей. Розвивати увагу, пам'ять, спостережливість. Виховувати вміння спілкуватися та працювати в парі. [6]

Хід гри: Гра проводиться після засвоєння дітьми попередньої роботи з картинками. Кожна дитина отримує картку з малюнком. Вихователь, кидає м'яч дитині, виголошує один прикметник, а дитина повертаючи м'яч, називає інше – з протилежним значенням. Перемагає той, хто швидше підбере протилежне слово. Ускладнення. Запропонувати дітям додати іменник.

Наприклад: важкий – легкий; твердий – м'який; здоровий – хворий; корисний – шкідливий; гіркий – солодкий; теплий – холодний; злий – добрий.

Ускладнення. Веселий хлопчик – сумний хлопчик; чистий одяг – брудний одяг; високий стілець – низький стілець; ясный день – похмурий день.

Завдання 2. "Склади речення"

Мета: Вчити дітей складати речень за допомогою схеми, визначити кількість та послідовність слів; розвивати вміння складати різні за метою висловлювання речення; виховувати старанність, активність дитини.

Хід гри: У кожної дитини на столі лежить схеми перевернута донизу . Діти подивившись на схему має скласти речення за своїм сюжетним малюнком. Кількість слів визначають, витягнувши цифру. За схемою з пунктуаційним знаком визначають тип речення за метою висловлювання (питальне, спонукальне, розповідне).

Дидактичні ігри з розвитку монологічного мовлення: «Опиши картинку», «Розкажи про іграшку (тварину, предмет)», «Одягнемо ляльку на прогулянку», «Покладемо ляльку спати», «Побудуємо ляльці кімнату», «Нагодуємо ляльку» і т. ін. [6]

Завдання 3. «Опиши картинку». Мета: розширити і поглибити уявлення дітей про свійських тварин. Закріпити знання про зовнішні ознаки тварин. Розвивати монологічне мовлення.

Хід заняття: Перед дітьми картинки із зображенням свійських тварин. Демонстраційні картинки більшого розміру виставлені на дошці.

Питання до дітей: хто зображений на картинці? Велика вона чи маленька? Де живе? Яка в нього шерсть? Яка на дотик? Які частини тіла у неї є? Чим харчується? Яку користь приносить людям? Діти

пригадують знайомі загадки. Перед початком гри вихователь дає зразок опису.

Кішка - свійська тварина. Живе біля людини. Вона невеличка, має м'яку, пухнасту шерсть, маленькі лапки, а на лапках - цап-царапки, кігтики. Ходить вона тихо. У неї хвіст, вуха, очі, вуса. Кішка любить молоко, ковбасу, ловить мишей. Кішка муркоче: «Мур-р-р!» і нявчить:

Корова - свійська тварина. Живе біля людини. Вона велика, має коротку шерсть, має велику голову з чорнявими оченятами. Також у корів довгі вії. На голові в них знаходяться роги. Позаду у корови є довгий хвіст, на ногах тварин копита. Корова любить зелену травку, яблука, буряки, соломку. Вона дає молоко, з якого можна виготовити чимало продуктів (сир, кефір, йогурт, сметану) Корова мукає: «му-у!»

Завдання 4. Діалог у ролях «Зоопарк» (доглядача та ветеринара)

Програмовий зміст: учити дітей створювати предметно-ігрове середовище відповідно до обраних ролей. Формувати вміння будувати рольові взаємини, дотримуватися правил поведінки щодо організації та розвитку спільної гри, доводячи її до завершеного кінця. Вчити розвивати сюжет гри на основі набутих раніше знань про професії працівників зоопарку. [6]

Закріплювати вміння вести самостійні діалоги, використовуючи складні речення та вживаючи спеціальні терміни. Виховувати бажання піклуватися про тварин, викликати добрі почуття, позитивні емоції.

Наприклад: Діалог доглядача та ветеринара:

- Як справи у лисички? Її вже годували?

- Так, уже годували.

- Чим саме?

- Свіжою рибкою.

- Зараз я огляну її (оглядає). Не бійся, руденька.

Бачу, лисичка уже видужала. Але їй треба призначити ліки.

Константувальний етап експерименту проводився під час заняття у формі самостійної роботи і мав завдання з поступово наростаючою складністю.

Результати константувального етапу експерименту відображені у таблицях, де виконання завдань характеризується такими характеристиками: повне і правильне виконання завдань, правильність вимови, вміння вести діалог у різних ситуаціях.

Оцінювання учнів проводиться на основі наступних критерій:

1) досягнення реальної комунікативної мети;

2) ефективність використання мовленнєвих засобів;

3) правильність мовного оформлення та своєчасна реакція на репліки. [41]

Перший критерій головний. Якщо ціль акту комунікацій досягнута, то учень вслуговує добру оцінку. Для більш високої оцінки необхідно, щоб мовлення учня відповідало двом іншим критеріям.

Урахування використання мовленнєвих засобів проводиться за кількістю та якістю висловлювань. Кількість є хоч і важливим, але не головним показником, так як різні мовленнєві ситуації можуть вимагати різної їх кількості.

Мовне оформлення, тобто правильність лексичного, граматичного і фонетичного оформлення мовлення також ураховується при

оцінюванні діалогічного та монологічного мовлення. Має значення також комунікативна спрямованість, ситуативна піднесеність, вмотивованість, розгорнення мовних виражальних засобів. [41]

Результати першої фази експерименту показали що рівень сформованості навичок говоріння на уроках рідної мови недостатньо сформований.

Отже, результати перевірки знань дозволяють зробити висновок про середній рівень оволодіння учнями монологічним і діалогічним мовленням. Розвитку зв'язного мовлення сприяють також ігри-драматизації, настільний і ляльковий театри, інсценування з іграшками, вечори розваг. На прогулянках, під час спостережень треба якнайближче до конкретної ситуації використовувати прислів'я, приказки, допомагаючи при цьому дітям зрозуміти їх зміст.

2.3.Перевірка ефективності розвитку комунікативних умінь і навичок дошкільників під час навчання рідної мови

Навчання дітей-дошкільників - це особливий вид освітньої діяльності. У процесі навчання мова виступає водночас предметом і засобом навчання. Під час навчання діти не вивчають складових частин мови, а одразу опановують її як засіб спілкування.

Доведено, що при умовах правильного раннього навчання з методичної та лінгвістичної точки зору, процес інтелектуального розвитку дітей стає пришвидшеним, сприяє засвоєнню навчального

матеріалу та створює позитивні передумови підготовки дитини до навчання української мови у школі [7,с.285].

Одним із завдань дослідження визначити основні засоби розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Проведення занять проводилися за такими принципами:

1) вільної участі: дітям дозволяється брати (чи не брати) участь у грі за власним, вільно “виходити з гри” та спокійно повертатися;

2) взаємодопомоги: кожний має право висловлюватися та бути вислуханим, а також право вибору;

3) усвідомлення: кожна дитина виконує ігрові дії в тому разі, якщо розуміє їх. Старші дошкільники з підвищеною тривожністю зазвичай перепитують по кілька разів, коли їм щось незрозуміло; у деяких дітей запитання виникають під час гри, тому таких вихованців на початку гри треба активізувати шляхом певних запитань: Як ти зрозумів це завдання? Повтори, будь ласка, що ми зараз робитимемо. Вихователь тренер має бути упевнений у тому, що діти добре зрозуміли своє завдання;

4) рефлексії: для оцінювання ефективності закріплення результату тренінгу важливо отримати зворотний зв'язок від дітей. Із цією метою вони висловлюють власні погляди, відповідаючи на запитання про те, що їм більше або менше сподобалося, яких навичок набули, де і коли їх можна застосовувати [4].

В проведенні принципи включала кілька етапів змістової роботи, які були чітко структуровані, що давало змогу одночасно проводити дослідження за кількома напрямками.

Охарактеризуємо стисло основні етапи змістової роботи.

I. Знайомство і визначення норм та правил у групі. Під час знайомства з дітьми розпочинається налагодження внутрішньої робочої

атмосфери, від стану якої залежить подальший перебіг роботи на занятті. Необхідно звернути увагу на такі ключові моменти цього етапу:

1. Знайомство передбачає представлення кожної дитини в групі. Їй пропонують розповісти дещо про себе, свої вподобання. Під час представлення спостерігала за поведінкою дітей у групі, за їх сприйняттям виступів інших дітей, і не виявила наявності неприязні між певними дітьми. Також, увага приділялася власне характеру виступу, його зв'язаності, відкритості, логічності, щирості.

2. Визначення норм і правил у групі. Вони вводяться поетапно і задаються ведучим. Перераховані основні норми поведінки дітей.

- умійте слухати один одного. Це означає уважно дивитися на того, хто говорить, і не перебивати, чекаючи, аби хтось закінчив говорити. Для концентрації уваги на виступаючому можна використати будь-який предмет (кубик, маленький м'яч), який продовж дискусії передають із рук у руки. Коли хтось виступає, всі інші мовчать.

- Звертання на ім'я. У групі необхідно називати поіменно і не говорити про присутніх у третій особі ("він", "вона", "вони").

- виявляйте повагу. Відкритість можлива за умови, що діти засвоять: можна не погоджуватися з чиеюсь думкою, але неприпустимо оцінювати іншу людину лише на основі висловленої нею думки.

II. Цикл тренінгових ігрових занять.

Кожне заняття розпочиналося з привітання. Дітей ознайомили із завданням заняття. У центрі заняття – проведення спеціально підібраних ігор, спрямованих на розвиток комунікабельності та соціальної компетенції, вміння залагоджувати суперечки і конфлікти; формування позитивних зразків спілкування і правильного вияву емоцій. Завершує заняття процедура прощання. [35]

III. Підведення підсумків роботи тренінгової групи.

Після закінчення кожного заняття відбувалося його обговорення. Воно передбачало відповіді на відкриті запитання (“Що відбувалося під час заняття?”, “Що ви помітили упродовж роботи?”, “Що ви думаєте з приводу виконуваних вправ та ігор?”) і давало учасникам можливість поділитися своїми почуттями з іншими, прийти до спільного рішення у спірних моментах, зробити необхідні висновки. Підчас обговорень діти відпрацьовували вміння володіти собою, “чути” один одного, аргументовано відстоювати свої погляди. Часто цей процес супроводжувався суперечками, які наочно демонстрували самим учасникам їх недостатню компетентність у спілкуванні і налагодженні позитивних взаємин.

Наступним етапом формувального експерименту було проведення серії різноманітних сюжетно-рольових ігор із метою закріплення отриманих упродовж тренінгових занять навиків та позитивних змін.

В ігровому спілкуванні діти взаємодіяли як партнери вдосконалювали власні соціально-комунікативні навички [35].

Зміст ігрових тренінгів та ігрових занять відповідав компонентам аналізованої моделі формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку. Пропонуємо умовну класифікацію використаних упродовж експерименту сюжетно-рольових ігор [20].

Систематизація ігор на розвиток соціально-комунікативних навичок:

Компонент перцептивний.

Мета: Прищеплення дітям дошкільного віку базових соціально-комунікативних навиків: вміння передавати і розуміти емоційний стан людей, деталізувати почуття й емоційні стани, а також розкрити їх причину. Утворювати інтерес до однолітків, вміння поважати їх думку. Ігри “Чарівні окуляри”, “Закінчи речення”, “Відгадай”, “Посмішка”, “Море хвилюється”, “Знайди пару”, “Передача почуттів” та ін.

Компонент комунікативний.

Мета: Формувати навички підтримувати розмову, вислухати іншого, брати участь у колективному обговоренні, зрозуміло і чітко висловлювати власну думку.

Ігри: “Компліменти”, “Через скло”, “Магазин іграшок”, “Знайомство”, “Ввічливі слова”, “Невербальна казка”, “Опиши друга” та ін.

Компонент інтерактивний

Мета: прийняття моделей поведінки в конфліктній ситуації, формування вміння ефективно взаємодіяти у групі.

Ігри: “Спільний малюнок”, “Сороканіжка”, “Іграшка”, “Тільки разом” та ін. [6]

Робота з активізації соціально-комунікативних навиків старших дошкільників охоплювала три блоки.

1. Перший із них спрямований на розвиток уміння враховувати позицію співрозмовника. Для цього використовували ігри, що вчать правильно розуміти і передавати емоції за допомогою жестів та міміки, деталізувати почуття й емоційні стани, а також з'ясовувати їх причини. Наприклад, під час ігор “Відгадай настрій”, “Дзеркало”, “Театр масок” діти мали максимально точно через міміку, рухи, позу виразити певні емоції, а також зрозуміти емоційний стан інших гравців. Для найбільш адекватної диференціації почуттів, визначення їх причин проводили ігри з використанням техніки малювання. Скажімо, вихованцям пропонували зобразити в кольорі свій настрій, а потім розповісти, яке самопочуття чи емоцію передає той чи той відтінок.

Зазначені ігри розвивають здатність краще розпізнавати і розуміти внутрішній стан іншої особи, розширюють емоційний досвід старшого дошкільника; замкненим дітям дають можливість відчути себе впевненіше, налагоджувати нові позитивні контакти, проявляючи при цьому творчість.

2. Другий блок використаних нами упродовж тренінгу сюжетно-рольових ігор призначений для того, аби навчити дітей, що існують різні погляди і точки зору на будь-який предмет чи питання, що необхідно зважати на позицію іншого, відмінну від власної.

Ігри цієї серії розвивають у вихованців доброзичливість, чуйність і співчутливість до інших, уміння висловлювати власну точку зору, не нехтуючи при цьому інтересами однолітків.

Для прикладу ось такі ігри. Гра “Хто має рацію?”. Дітям розповідають коротку історію (ситуацію) з життя групи. Старші дошкільнята мають з’ясувати, хто правильно вчинив у розглядуваній ситуації, пояснити свій висновок. Інші діти можуть заперечити і довести свою правоту. Упродовж гри треба стежити за тим, аби гравці висловлювалися, спокійно, доброзичливо, враховуючи погляди співбесідника.

Гра “Що відчуває?”. Ведучий називає будь яке словосполучення або слово, наприклад: “Падає дощ”. Дитина розповідає, що вона відчуває стосовно цього. Інші вихованці слухають, а потім погоджуються або заперечують [4].

Як бачимо, другий блок тренінгових ігор, орієнтований на активізацію комунікативної діяльності старших дошкільників. Основний зміст цих ігор становлять обмін інформацією, вміння будувати зрозумілі висловлювання, задавати запитання.

Для формування перелічених умінь видається ефективною гра “Інтерв’ю”. У ній дітям пропонують не просто задавати запитання, а й підтримувати певну логіку інтерв’ю – щось уточнити, перепитати, з’ясувати, а для цього необхідно навчитися уважно слухати, вникати у розповідь комунікативного партнера. [1]

3. Із рештою третій блок ігор, спрямований на активізацію кооперації дітей старшого дошкільного віку. Основний зміст ігор

передбачає узгодження дій старших дошкільників для досягнення спільної мети, організацію із здійснення спільної діяльності. Наведемо кілька прикладів ігор, які розвивають вербальні та невербальні навички налагодження контактів. Наприклад, ігри “Компліменти”, “Добрі слова”, “Чарівна труба” вчать дітей установлювати доброзичливі взаємини.

Усі наведені ігри сприяють формуванню навичок колективної діяльності старших дошкільників. Представлені ігрові блоки, використані під час тренінгів, постають ефективним засобом активізації комунікативної та соціальної діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Отже, проведена робота значною мірою вплинула на розвиток навичок взаємодії. Необхідно пильнувати за життям старших дошкільників у групі, за несхожими видами їх діяльності.

ВИСНОВКИ

У ході нашого дослідження ми дійшли наступних висновків. Принцип комунікативного спрямування пов’язане із навчальним процесом, який моделюватиме процес спілкування.

Комунікативний підхід до навчання мови передбачає урахування 1) потреби в спілкуванні; 2) мотивів акту спілкування; 3) обставин, за яких здійснюється комунікація.

Навчання спілкування дітей відбувається в процесі розв'язання комунікативних завдань, спрямованих на формування умінь визначати потреби спілкування, виступати в ролі мовця і співрозмовника, а також слухати, будувати висловлювання відповідно до потреб спілкування. Комунікативні завдання спрямовані на оволодіння всіма формами і видами спілкування рідною мовою.

Комунікативний підхід до навчання мови спрямован забезпечити оволодіння дітьми засобом спілкування, чинників комунікативної компетенції: розвиток ініціативності, доброзичливості, товарищескості, уважно слухати співрозмовника, відповідати на питання. Навчання мови як засобу спілкування потребує добору прийомів і методів, взаємного зв'язку із комунікативною метою. Основним поміж них є: бесіди, розмови, рішення проблемних ситуацій, ігрові мовленнєві ситуації, словесні ігровий тренінг спілкування, словесні дидактичні ігри.

Отже, комунікативний підхід передбачає наближення навчального процесу до практичного використання спілкування у повсякденному житті, спонтанного мовленнєвого спілкування, пристосування дитиною свого мовлення до мовлення дорослого, яке вона сприймає. Важливим етапом підготовки до заняття дошкільників є розкриття чіткої мети і кожного мовленнєвого завдання (тематичного чи комплексного), визначення відбору методів і прийомів навчання. Необхідна також оптимальна інтенсивність мовленнєвого навантаження: завдання потрібно ускладнювати дітям, щоб мотивувати дітей до пошуку відповіді. Мотивація мовленнєвої діяльності дітей (мотив - це те, задля чого говориться): спрямована до інтересу заняття, захоплення побаченим та почутим тощо. Наявність позитивних емоцій дітей ,яка залежить від того, як вихователь читає оповідання, вірші, які застосовує слова, в якій інтонації і з якою мімікою розповідає.

Мовлення дітей повинно бути, максимально активним. Більшу частину заняття повинна говорити дитина, Чим більше дитина говорить тим ефективнішим стає заняття. (2 частини – вихователь, 3 частини тривалості заняття говорять діти). Дитина має слухати і бути готовою дати відповідь, водночас надавати дітям можливості поміркувати, пошуку точної відповіді. Використання ігрових прийомів для максимальної можливості надає: вияву уяви, ініціації дітей; підвищення ефективності сприйняття навчального матеріалу, урізноманітнення навчальної діяльності, додавши до неї елемент цікавості (сюрпризи, ігри-забави, народні ігри, дидактичні ігри, ігрові життєві ситуації спілкування, де діти виступають активним мовцем, рухливі ігри з текстами та діалогом). Необхідно на заняттях використовувати посібники. Основними вимогами до ілюстрацій є: естетичність, зрозумілість, яскравість, розмір повинен бути великим, щоб діти могли розглянути всі елементи картини, ілюстрація повинна бути знайомою для дітей.

Вихователь повинен правильно розділити час між трьома частинами а саме: на вступну частину, яка включає сюрпризний момент; основну частину, яка включає визначення проблеми, пошук шляхів розв'язування проблеми, розвиток практичних навичок. В основну частину включається рухлива гра, щоб переключити увагу дитини і зменшити напругу; завершальна частина включає підведення підсумку (перевірка засвоєння знань, які діти отримали під час заняття) Обов'язково в кінці заняття має бути позитивна оцінка будь-якого результату (не допускати негативної оцінка, якщо дитина була не активною, або давала неправильну відповідь; не можна погрожувати і докоряти дітям мовленнєвою діяльністю). Заняття дошкільників має бути з наявністю зворотного зв'язку, з відповідями на запитання вихователя.

Розвиток мовлення дітей можливе лише за умови правильної літературної мови оточуючих. Вихователь повинен бути взірцем для наслідування

(м'яка, доброзичлива, ніжна, виразна, емоційна, правильна, чітка вимова). Ефективна діяльність дітей на занятті з розвитку мовлення залежить від ретельної підготовки вихователя, а також правильно визначати завдання і мету. Основні засоби розвитку мовлення дітей дошкільного віку: організація спілкування у різних напрямках діяльності. Рольові ігри сприяють самостійному висловлюванню за власною ініціативою. Рухливі ігри сприяють правильному мовленнєвому диханню, виразності, дикції. Дидактичні ігри полегшують формування мовленнєвих умінь і навичок, закріпити і активізувати словник дитини. Будівельні ігри розвивають просторове рішення предметів(всередині, за межами, довгий, короткий, легкий, важкий). Допомога вихователя є створення умов для гри, пояснення і навчання дітей грати за правилами.

Отже, для успішного розвитку мови дітей дошкільного віку необхідно створити в дитячих установах відповідні умови, а саме: забезпечення мовної практики; наявність посібників з розвитку мови. Основне завдання для розвитку мовлення дітей – навчити користуватися рідною мовою у живому, безпосередньому спілкуванні з оточуючими людьми, розвинути усне мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Аматьєва О.П. Що впливає на виразність мовлення? Навчання дітей старшого дошкільного віку інтонаційної та жестики-мімічної виразності мовлення./ О.П. Аматьєва // Дитячий садок. – 2004. - №19.-С.45-47.
2. Алексеева М.М. Методика розвитку речі и обучения родному языку дошкольников / М.М. Алексеева, Б.И. Яшина. - М.: Издательский центр «Академия»,2000. – С.400.
- 3.Білана О.І.Навчання дітей старшого дошкільного віку розповідання засобом художньої ілюстрації / О.І. Білан. - Львів: Аверс,2007.- С.320.
- 4.Богущ А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богущ. — К.: Вища шк., 2007. – С.542.
5. Бизикова О. Игры как фактор розвитку диалогу / О.Бизикова // Дошкольное воспитание .- 2007.- №5. - С.9-18.
- 6.Боровик Т. Розвиток мовлення дітей засобом гри – драматизації /Т. Боровик // Джерела. - 2016. - №2.- С.8
- 7.Валуєва І. В. Сучасні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти.// Педагогічні науки: збірник наукових праць. - Херсон: ХДУ, 2014.- Випуск 65.- С.286-290.
- 8.Валуєва І.В. Підготовка майбутніх фахівців початкової школи до роботи з використанням елементів професійно-орієнтованого читання. Книга в академічному дискурсі: філологічний, методичний та мистецтвознавчий аспектизбірник наукових праць(за матеріалами всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції)/за ред.К.Я.Климової. -2018.- С.134-137.

- 9.Вашуленко М. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності./ М. .Вашуленко //Дитячий садок. – 2004. - №20.- С.67-69.
10. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. /Укл. А.М. Богущ. – Одеса :Маяк , 1999.-432с.
- 11.Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення./ Н. Гавриш // Дитячий садок. – 2005. - №2.- С.24-26.
- 12.Гончаренко С. Український педагогічний словник / Гончаренко С. К.: Либідь, 1997. – С.376.
- 13.Гончаренко С. Український педагогічний словник / Гончаренко С. К.: Либідь, 1997. – С.376.
14. Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою: Посібник / І.П. Гудзик. – К. : Педагогічна думка, 2003. – С.144.
- 15.Дібрівна Т.В. Розвиток мовлення дошкільників /Т.В. Дібрівна // Педагогічний вісник.- 2003.- №3.- С.57-59.
- 16.Дем'яненко О. Фонетична робота з дітьми старшого дошкільного і молодшого шкільного віку в умовах багатомовності / О. Дем'яненко. – Запоріжжя : ТОО «ЛТПС», ЛТД, 2005. – С.92 .
17. Эльконин Д. Б. Детская психология. /Д.Б. Эльконин. - М.: Учпедгиз, 1960. - С.328.
18. Луценко І. Спілкуємося на рівних./ І. Луценко. - Дошкільне виховання. - №1 .- 2015. – С.67-68.
19. Седунова А. Розвиваємо мовлення у грі./ А. Седунова . - Дошкільне виховання. – №9.-2012 .- С.12-14.

20. Захарченко В.Г. Мовленнєвий розвиток дошкільників в сюжетно – рольовій грі. Навчально-методичний посібник: / Віра Григорівна Захарченко .- К.:НПУ, 2001.- С.59.
21. Колодяжная Т. П. Речевое развитие в детском саду: новые подходы: методические рекомендации для руководителей и воспитателей ДОУ, студентов пед. учеб. заведений, слушателей ИПК / Т. П. Колодяжная, Л. А. Колунова. – Ростов-на-Дону: Учитель, 2002. – 32 с.
22. Карпова С.Н. Осознание словесного состава речи дошкольниками./ С.Н. Карпова – М., 1987-32с.
23. Крутій К.Л. Теорія і практика формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку: автореф.дис.кан.пед.наук / К. Л. Крутій. - К.,2005.-С.44.
24. Когут М.В Принципи розвитку мовлення та навчання дітей дошкільного віку рідної мови:(Методи розвитку діалогічного мовлення. Добірка конспектів занять та мовленнєвих ігор для дітей дошкільного віку) / М.В. Когут // Бібліотечка вихователя дитячого садка .- 2006.- (№1/2) – С.1-12.
25. Калмикова Л. Розвиток описового мовлення / Л. Калмикова // Дошкільне виховання. – 2003.- №4. – С.19-21.
26. Лисина М.И., Галигузова Л.Н. Становление потребности детей в общении со взрослыми и сверстниками / М.И. Лисина, Л.Н. Галигузова // Исследования по проблемам возрастной и педагогической психологии / Под ред. Лисиной М.И. – М., 1980. – С.387.
27. Логвинчук С. Мовленнєва компетенція – засобами гри: досвід /С. Логвинчук // Дошкільне виховання.-.2016.- №2. – С.11-15.

28. Лещенко О.М. Методика навчання рідної мови і грамоти./ О.М. Лещенко - К.: Вища школа,2008.- С.373.
- 29.Мельничук О. С.Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства /О. С. Мельничук// Мовознавство. -1997. - №2-3. - С. 3-19
30. Малютина Н. С. Развитие речевого общения дошкольников: монография / Н. С. Малютина – Нижневартовск, 2005. – С.192.
31. Никифорова Т. И. Развитие культуры речевого общения детей старшего дошкольного возраста в игровой форме обучения: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец / Т. И. Никифорова. – Якутск, 2008. – С.169.
- 32.Нещерет О.І. Психологія мовленнєвої діяльності: Навчально-методичний посібник./ О.І. Нещерет. – Ніжин, 2004.-45с.
- 33.Науменко Т. И. Активизация речи детей раннего возраста в дошкольных учреждениях: дис ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Т. И. Науменко. – К., 1991. – С.168.
34. Общение и речь: развитие речи у детей в общении со взрослыми / Под ред. М. И. Лисиной. – М.: Педагогика, 1985. – С.208.
- 35.Паламар Л. М. Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості: Автореф. дис... докт. пед. наук / Л. М. Паламар. – К., 1997. – С.39.
- 36.Пасинок В.Г.Основи культури мовлення. Навч. посіб./ В.Г. Пасинок - .К: центр учбової літератури, 2012. - С.184.
37. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : підручник / Т. Поніманська / – 3-тє вид., випр. – К.: «Академвидав», 2015. – С.448.
38. Програма «Дитина». Методичні рекомендації до програми виховання і навчання дітей від 3 до 7 років. - «Богдана»,2003.- С.232.

39. Пироженко Т. А. Коммуникативное речевое развитие ребенка. / Т. А. Пироженко - К., 2003.-56с.
- 40.Рубан О. Розвиток зв'язного мовлення. Індивідуальна робота в підготовчій до школи групі // Дошкільне виховання. – 1983. - №4.-С.36-38
- 41.Савчук Л.О. Формування комунікативних умінь у дітей шестирічного віку із затримкою психічного розвитку: дис...кан.пед.наук: / Л.О. Савчук. - К.,2006.- С.258.
- 42.Стахів М.О.Український комунікативний етикет: навч.- метод.посіб./ М.О. Стахів.- К.: Знання,2008.- С.245.
43. Синьов В.М., Коберник Г.М. Основи дефектології. Навч. посібник / В.М. Синьов, Г.М. Коберник / – К.: Вища школа, 1994. – С.143 .
- 44.Струганець Л.В. Теоретичні основи культури мови: навчальний посібник./ Л.В. Струганець. - 1997.- С.96.
- 45.Ушинский К. Д. Родное слово / К. Д. Ушинский.- Избр. пед. произв. - М.: Просвещение, 1968. - С. 329.
- 46.Федоренко Л. П. Закономерности усвоения родной речи /Л. П. Федоренко. - М.: Просвещение, 1984. - С. 10-29.
- 47.Фесенко Л.І. Українська казка як засіб розвитку зв'язного монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку: дис... канд. пед.наук: /Лариса Іванівна Фесенко .- Одеса,1994.- С.176
- 48.Федоренко Л.П. Закономерности усвоения родной речи / Л.П. Федоренко. - М.:Просвещение, 1984.- С.160.

49. Шевченко І.С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу /І.С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. - Харків: Константа, 2005. - С.105-117.

50. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность /Л. В.Щерба. - Л.: Наука, 1974.- 564с.

ДОДАТКИ

Додаток А

На думку К. Ушинського особливе значення розвитку мовлення дітей, являється усна народна творчість, зокрема загадкам, казкам, скоромовкам, прислів'ям. Саме вони допомагають розвинути чуття рідної мови.

Скоромовки необхідні не тільки малюкам, які не вимовляють певні звуки. Скоромовки сприяють і загальному розвитку мовлення у дітей. Діти до п'яти-шести років часто мають проблеми з мовленням і їм доводиться займатися з логопедом. В багатьох випадках це можна попередити, якщо вчасно почати розучувати з дітьми скоромовки. Достатньо приділяти по 10 хвилин щодня на вимовляння скоромовок, аби у дитини не було проблем з дикцією.

Босий хлопець

Сіно косить;

***

Семен сіно віз – не довів,

Лишив сани – узяв віз

***

Обережний хитрий лис

До нори вечерю ніс.

Важливою складовою є усна народна творчість, до якої належить прислів'я, в якій можна знайти осуд, підтримку, пораду, без зайвих слів і пояснень. Багато спільного з прислів'ями та приказками мають загадки,

які допомагають поповнювати словник дітей, розвинути їхнє мовлення, перевірити кмітливість та знання.

На думку К. Ушинський, що прислів'я відіграють важливу роль в житті дошкільника навчаючи тому, що відбивається в народному житті з досвіду з усіма його мальовничими особливостями: побутовими, громадянськими, польовими, лісовими, сімейними; його вимогами, звичками; поглядами на природу, на людей, на спрямування усіх явищ існування.

Без здоров'я нема щастя.

Бережи одержу знову, а здоров'я змолоду.

Весела думка — половина здоров'я.

Веселий сміх — здоров'я.

Глянь на вид і про здоров'я не питає.

Здоровому здається, що ніколи не захворіє.

Здоров'я — найдорожчий скарб.

Загадки підвищують мовлення дітей висловами, порівняннями, образними, стимулюють мислення дитини, примушувати обмірковувати, з'ясувати предмети.

Без рук, без ніг, а по землі ходить. *(Змія)*

Нам потрібні голки для шиття, а кому потрібні голки для життя? *(Їжак)*

Хто на своїй голові ліс носить? *(Олень)*

Взимку спить, влітку – вулики ворухить. *(Ведмідь)*

Сірий, ікластий, хоче вівцю вкрасти. *(Вовк)*

В лісі вогник рудуватий, шишки лускає завзято. *(Білка)*

Додаток Б

Дидактична гра "Який настрій"

Лінія емоційно-ціннісного розвитку займає неабияку позицію у дитини, її емоції та настрої є дуже важливими для її душевного стану. Тому слід навчати дитину аналізувати власні відчуття, виражати їх, пояснювати причину їх виникнення. Першим кроком до цього мають стати елементарні дидактичні ігри, спрямовані на ознайомлення дитини з різними емоціями на прикладі облич. Це можуть бути як людські обличчя (фотографії чи просто малюнки), так і обличчя тварин, казкових героїв:

1)Радість (задоволений)

2)Радість (веселий)

3)страх (зляканий)

4)сум (сумний, невеселий)

5) грайливість

6) сміх

7) подив (здивований)

8) злість (злий, недружній)

9) зухвалість (зухвалий)

10) сльози (плаксивий)

11) гордість (гордий, впевнений)

12) спокій (рівноважений)

Додаток 1

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Савчук Людмила Олександрівна
учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна
добročесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ

- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та прав академічної добročесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичного поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірок на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання:
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності;
  - використовувати методи досліджень та джерела інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання посилань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та промозженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
  - підтримувати атмосферу довіри, власної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національним, расовим, статевим чи іншою належністю;
  - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
  - залюбляти виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
  - не підроблювати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
  - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
  - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
  - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символи університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;
  - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної добročесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної добročесності.

09.04.2020
(дата)

Савчук
(підпис)

Людмила Савчук
(ім'я, прізвище)

